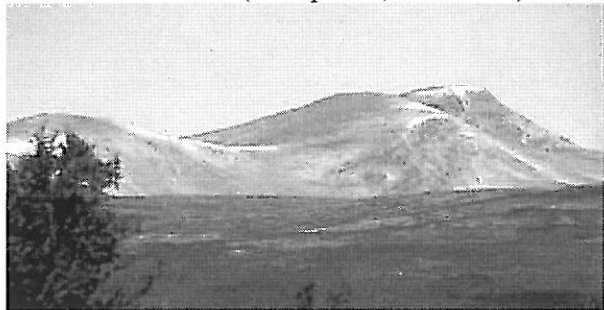

Nasjonalfjellet Dovre - myte og symbol

DET UROKKELIGE. "Enig og tro til Dovre faller", sa fedrene på Eidsvoll i 1814, for å hedre landet, delt i det nordenfjeldske og det søndenfjeldske av Dovre. Forestillingene om fjellet midt i Norge strekker seg fra urgamle sagn og høvdingemyter til Peer Gynts opphold i Dovregubbens hall, skildret av Ibsen og Grieg.

Professor, Universitetet i Oslo

GRO STEINSLAND (Aftenposten, 18.06.2005)

I vikingtidens mytologiske verdensbilde var det jotnene, ikke gudene, som hadde råderetten i fjellet. Men dette farlige "annerledeslandet" var en ressurs som måtte erobres gjennom allianser og avtaler med maktene som rådet der. Derfor måtte kongssønner prøves i Dovrefjell.
FOTO: GEIR OLSEN

NASJONALT SYMBOL. Dovrefjell inntar en plass i vår kulturhistorie som nasjonalt samlingsmerke og identitetsmerke. Dovre er sentral i den eldste myten om landet Norge og nordmennenes opprinnelse, i mytene om konge- og jarleslektenes opphav, i mytene om heltens innvielse, i middelalderens pilegrimstrafikk mot Nidaros. Dovre fyller en betydelig plass i litteratur, billedkunst og musikk. Begynner man først å grave i Dovrefjells historie som nasjonalt symbol, blir man slått av forundring. Hvordan kan det ha seg at et fjellområde kan ha en slik symbolsk betydning?

Skapelsesmyten.

I de eldste lagene av vår kulturhistorie oppsto myter om landet Norge og de nordiske folkenes opprinnelse. Lengst i nord, der snø og is og kulde rår, bodde det en jotunkonge med to sønner, Nor og Gor, og en datter Goe. En dag ble Goe borte, de to brødrene dro av sted for å lete etter henne. Med ski og skip oppdaget de landet og delte det mellom seg. Nor fikk innlandet og kalte det Norge, broren fikk øyene. I mellomtiden hadde Goe slått seg ned på Opplandene sammen med en kar som kalte seg Rolf fra Berg, sønn av jotnen Svade i Dovrefjell. Fra disse urfolkene nedstammer nordmennene, ifølge myten.

Opphavsmyster.

I middelalderen knyttet andre folkegrupper sine opphavsmyster til denne urnorske fortellingen, både orknøyingene og færingene skapte en tilknytning til Dovre. Orknøyingenes saga forteller at jarleslekten på Orknøylene nedstammer fra Gor, jotnen som ble konge over øyene vest i havet. Færøyenes store helt, Sigmund Brestesson, gjorde skjebnesvangre erfaringer på Dovrefjell, hvor han møtte kvinnen som skulle bli stammor til færøyske høvdingslekter. Også islandske høvdingslekter skrev sin saga inn i den gamle norske opphavsmysten.

Dovrefjell ble i mytene og eventyrene åstedet for innvielse av helter, her fikk høvding- og kongssønner prøve krefter, erverve kunnskaper, her møtte de kvinnen fra fjellet. En hel rekke av nordiske lederskikkelser har gjennomgått en prøvetid, en initiasjon, på Dovrefjell. Når Harald Hårfagre kalles for Harald Dovrefostre, hører det til samme mytemønster. Som ung ble Harald fostret og opplært av en jotun i Dovre, heter det.

Rikssamlingsmyten og samefolket.

Også i rikssamlingsmyten spiller Dovre en viktig rolle. Harald Hårfagre hadde innlemmet landsdel etter landsdel i sitt samlingsrike og beseglet det med ekteskap, til sist gjensto bare samene. Snorre forteller i Heimskringla om Haralds møte med samekvinnen Snøfrid julenatten ved gården Tofte ved foten av Dovrefjell. Harald ble som besatt av denne kvinnen. En romantisk historie vevet inn i en gammel historiebok? Mye mer enn det. Det er en riksdannelsesmyte. Her inngår det norrøne og det samiske folket på fredelig vis en allianse som får rikspolitiske konsekvenser. Snøfrid ble Haralds ektemake. Navnet hennes gir assosiasjoner til Snøhetta. *Friðr* er et eldgammelt religiøst begrep som betyr fred og fruktbarhet. Snøfrid kom til å skjenke kongen fire sønner. Det som har fått liten oppmerksomhet, er at det er fra samekvinnen Snøfrid at den norske kongerekken føres videre fra og med Harald Hårfagre, Snøfrids oldebarn.

I vikingtidens mytologiske verdensbilde var det jotnene, ikke gudene, som hadde råderetten i fjellet. Jotnene var kloke, de satt inne med kunnskaper som guder og mennesker hadde bruk for. Men dette farlige "annerledeslandet" var en ressurs som måtte erobres gjennom allianser og avtaler med maktene som rådet der. Derfor måtte kongssønner prøves i Dovrefjell. Tanken er at det er noe å hente i fjellet, noe som fellesskapet har bruk for. Det er grunnen til at mytologien lar konge- og jarleslekter springe ut av erotiske eventyr mellom guder og jotunkvinner. Den norske ynglingeætten nedstammer fra et elskovsmøte mellom guden Frøy og jotunkvinnen Gerd. Ladejarlene nordenfjells presenterte sin stamfar som sønn av Odin og jotunkvinnen Skade, skikvinnen som elsker snøen og stormen og lever i de ville fjellområdene mesteparten av året. I mytene fremtrer et mønster: kvinnen fra fjellet hører med når nye dynastier skal skapes.

Det er forøvrig tankevekkende at middelalderen forenet de to folkegruppene samer og nordmenn til ett folk. Det var glemt da nasjonsbyggerne Rudolf Keyser og P.A. Munch utarbeidet sine tanker om Norge og nordmenn på 1800-tallet. Da ble landets nordligste befolkning holdt utenfor, samer og kvener ble betraktet som fremmede nasjonaliteter.

Fjellstuer og gudshus på Dovre.

Fjellets utfordringer kunne overstige hva en enkelt reisende hadde av krefter. Veien måtte trygges. Gamle historieverk tillegger kong Øystein Magnusson (1103-23) æren for å sikre de veifarende med fjellstuer over Dovre. I motsetning til den storlånte broren Sigurd Jorsalfar satset Øystein på innenrikspolitikken. Øystein kan i sin regjeringstid ha etablert fjellstuevirksomhet på Hjerkin. Omsorgen for fjellfarende har vært så viktig at detaljerte regler for opphold i fjellstuen er nedfelt i Gulatingsloven. En husvegg og et ildsted var det som skilte mellom liv og død en uværsmatt i fjellet. På 1300-tallet kom det også gudshus til på Dovre. Middelalderens første kirke i fjellet ble reist på Hjerkin en gang på 1300-tallet. Pilegrimstrafikken over Dovre til Nidaros har nok vært betydelig gjennom middelalderen. Vi vet ikke så mye om den eldste kirken, den ser ut til å ha forfalt, kanskje allerede på 1400-tallet. Etter reformasjonen ble det, i alle fall offisielt, slutt på pilegrimstrafikken over fjellet. Den nye kirken på Dovre, vigslet i året 1969, har fått navnet Øysteinkirken, etter den kongen som først sikret ferden over høyfjellet.

Opplysningstiden.

Gjennom flere epoker av kulturhistorien, opplysningstid, nasjonalromantikk, nasjonsbygging, har Dovre og Dovrefjell spilt skiftende roller, men stadig vært et virksomt symbol i vår historie. I 1814 avsluttet Eidsvollsforsamlingen sine forhandlinger om landets grunnlov og den nye unionspakten med Sverige med slagordet: *Enig og tro til Dovre faller*. Forsamlingen på Eidsvoll var godt hjulpet av opplysningstidens begeistring for fjellet. Opplysningstiden på 1700-tallet var opptatt av det norske, det særegne, folkekarakteren. Fremfor alt fant man denne knyttet til fjellet og fjellets folk. Trondheims-historikeren Gerhard Schøning var av dem som karakteriserte det ekte norske som "det fjeld-ville". Nordmenn var de edle fra fjellet. En fjellets mytologi vokste frem, som fikk betydning for flere kunstarter, billedkunst, diktning, musikk. Eventyrsamlere søkte til fjellbygdene, der mente de å finne det ekte, uforfalskede norske. Det gjaldt Faye, Asbjørnsen og Moe, og flere av dem som gjorde en stor innsats med sine samlingsprosjekter. Slik ble *Kjetta på Dovre*, *Høna som skulle til Dovre for at ikke verden skulle forgå* og mange flere historier en del av vår felles eventyrskatt.

Vinje.

I 1860 dro Aasmund Olavsson Vinje over Dovre, det var mange med ham som søkte til kroningsbegivenheten i Trondheim samme året. Vinje har beskrevet sine inntrykk i *"Ferdaminne fra sumaren 1860"*. På mange måter kan man si at Vinje representerte den nye estetikken og svermeriet for fjellet som hadde grepet også borgerskapet på 1800-tallet. Fjellet var det rene og opphøyde, det rotnorske "No ser eg atter slike fjell og dalar" hadde titelen "Ved Rondane", og ble skrevet under inntrykk derfra. Men som den tvisynets inkarnasjon Vinje var, lot han også andre synspunkter på natur og landskap komme til orde: den lokale reisekameraten Malene fra Folldalen legger for sin del ikke skjul på at høyfjellet er stygt.

Ibsen.

Historien om Dovre tar en ny vending med Henrik Ibsen, som i unge år var nasjonalromantiker så god som noen. Ennå i *Brand*, som kom i 1866, møter vi høyfjellet som arena for den kompromissløse idealisten, profetskikkelsen Brand, som er hevet over dalens smålighet. Brand søker Gud oppe i fjellheimen, i renheten, i det ideelle. Men så, med *Peer Gynt* som kom året etter, i 1867, blir nasjonalromantikken nordmannsportretter og fjellsymbolet problematisert. Med *Peer Gynt* tar Ibsen opp den gamle heltemyten med innvielse i Dovrefjell, helten som skal prøves og gjøre ekstraordinære erfaringer, som skal møte kvinnen fra fjellet, men nå forvandles myten. Det er ikke gull som hentes ut av fjellet. Det norske idealet "å være seg selv" blir avkledd til det å være seg selv nok. Dovregubben og trollene i Dovrefjell representerer Peers egosentrisitet, den grønnkledde hans ansvarsløse erotikk, Bøygen hans tilbøyelighet til å bøye unna for alle ubehageligheter. Fortellingen om Harald Hårfagre og Snøfrid er omdannet og har fått preg av kristen etikk. Peer reddes i siste øyeblikk fra ekteskap i Dovregubbens hall ved at kirkeklokkene i bygda tar til å kime. Det er med Ibsens drama og ikke minst gjennom Edvard Griegs musikk til dramaet, *I Dovregubbens hall*, at Dovrefjell som stedsnavn, fjellområde, symbol, er nådd ut til den store verden. I våre dager har myndighetene i samarbeid med lokalsamfunnet tatt viktige grep for å ruste Dovrefjell for fremtiden, som verne- og bruksområde. Det dreier seg om et unikt naturområde, men også om et kulturlandskap som er mettet med myter, historie, diktning og musikk. Dovre må sees som en nordisk variant av en fellesmenneskelig mytologisk idé: Det hellige fjellet.